

4. Το Διαδίκτυο ως Μέσο Δράσης και Επικοινωνίας των Διεθνικών Μη Κυβερνητικών Δικτύων¹

Χρήστος Φραγκονικολόπουλος

Εισαγωγικά

Τις τελευταίες δεκαετίες οι νέες πηγές πληροφόρησης και οι νέες επικοινωνιακές τεχνολογίες, έχουν προωθήσει τις πολλαπλές και αλληλοεξαρτώμενες διαδικασίες της παγκοσμιοποίησης (Castells 1996, Καϊτατζή 2003). Μια από τις διαδικασίες αυτές είναι η αυξανόμενη επιρροή των μη κυβερνητικών δικτύων στην παγκόσμια πολιτική. Αν και οι μη κυβερνητικές οργανώσεις συμμετέχουν ενεργά στην παγκόσμια πολιτική εδώ και δύο αιώνες (Keck & Sikkink 1998), η άμεση πρόσβαση στην πληροφορία και η δυνατότητα αξιοποίησής της, έχει πολλαπλασιάσει τον αριθμό των ανεπίσημων δρώντων που επιθυμούν να έχουν ρόλο στα παγκόσμια ζητήματα (Dartnell 2003).

Αυτοί οι ανεπίσημοι δρώντες συνιστούν τη συλλογική δράση πολλών διεθνικών μη κυβερνητικών δικτύων. Συμπεριλαμβάνουν εθνικές και διεθνείς μη κυβερνητικές οργανώ-

Κεντρικά στοιχεία αυτής της σχέσης είναι η ανταλλαγή πληροφοριών, ο συντονισμός της

λειτουργιών (Florini 2000). Συνδεδεμένα με το Διαδίκτυο, τα μη κυβερνητικά δίκτυα γίνονται διαρκώς πιο πολυάριθμα, πιο μαχητικά και πιο δραστήρια, αποτελώντας έτσι ουσιαστική φωνή στην παγκόσμια πολιτική (Warkentin & Mingst 2000).

Το Διαδίκτυο αποτελεί ισχυρό μέσο συντονισμού και επικοινωνίας της δραστηριότητάς τους (Langman 2005, Surman & Reilly 2003, Denning 1999). Ως παγκόσμιο και αποκε-

προσφέρει, συνδέει πολίτες, ακτιβιστές και οργανώσεις διασυνοριακά με ολόένα μεγαλύτερη ευκολία. Μέσω του Διαδικτύου, οι δρώντες αυτοί ευαισθητοποιούν την παγκόσμια κοινή γνώμη, αναδεικνύουν και ορίζουν τα προβλήματα και διαμορφώνουν την παγκόσμια ατζέντα (Garrett 2006).

Τρόποι χρήσης του Διαδικτύου

Ειδικότερα, το Διαδίκτυο έχει ενισχύσει τον ακτιβισμό και τις δραστηριότητες των μη κυβερνητικών δικτύων με τους εξής τρόπους:

Συλλογή πληροφοριών

Το Διαδίκτυο επιτρέπει την εύκολη πρόσβαση στην επίσημη πληροφόρηση. Τα μη κυβερ-

1. Ο συγγραφέας ευχαριστεί τον Λέκτορα Αλέξανδρο Μπαλτζή για τα χρήσιμα σχόλια και παρατηρήσεις στο κείμενο.

νητικά δίκτυα μπορούν να εντοπίζουν νομοθετικά και κυβερνητικά έγγραφα και άλλες πληροφορίες (επιστημονικά και τεχνικά δεδομένα) που είναι απαραίτητες στις δραστηριότητές τους, και στερούν από τις κυβερνήσεις το μονοπώλιο ελέγχου και διαχείρισης της πληροφόρησης (Βαρβαρούσης 2006). Η χρήση του Διαδικτύου κατά της Πολυμερούς Συμφωνίας για τις Επενδύσεις (Multilateral Agreement on Investment/MAI) αποτελεί εξαιρετικό παράδειγμα ².

Το 1995 οι χώρες του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) άρχισαν τις κεκλεισμένων των θυρών διαπραγματεύσεις για τη MAI, με σκοπό να διαμορφώσουν ένα παγκόσμιο ρυθμιστικό πλαίσιο για τις επενδύσεις. Σκοπός των διαπραγματεύσεων ήταν να σταματήσουν οι κυβερνήσεις να ευνοούν τους δικούς τους επενδυτές και να αποσυρθούν οι περιορισμοί που ίσχυαν για τις επενδύσεις πολυεθνικών εταιρειών στις αναπτυσσόμενες χώρες. Ωστόσο, όλα άλλαξαν το Φεβρουάριο του 1997, όταν ένα προσχέδιο του κειμένου της συμφωνίας διέρρευσε στη μη κυβερνητική οργάνωση *Public Citizen* (Ουάσιγκτον), και αμέσως κυκλοφόρησε στο Διαδίκτυο. Ξαφνικά, ένα έγγραφο εργασίας που επεξεργάζονταν 29 κράτη ήταν στη διάθεση οποιουδήποτε διέθετε έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή και πρόσβαση στο Διαδίκτυο. Αυτό που ακολούθησε θα μπορούσε να περιγραφεί ως «ενέδρα» 600 μη κυβερνητικών οργανώσεων σε 70 χώρες, που εξέφρασαν ζωηρή αντίθεση στη συμφωνία. Η «μάχη» δόθηκε κυρίως στο Διαδίκτυο, όπου δημοσιεύονταν τα διαδοχικά προσχέδια της συμφωνίας αλλά και ανάλυσεις, καθώς και εκκλήσεις για δράση.

Συγκεκριμένα, το Διαδίκτυο επιτέλεσε τρεις βασικές λειτουργίες στη δράση των μη κυβερνητικών οργανώσεων κατά της MAI (Diebert 2000, Kobrin 1998). Καταρχήν, ήταν καθοριστικό για την άμεση επικοινωνία μεταξύ των μελών του μη κυβερνητικού δικτύου κατά της MAI, που ήταν διασκορπισμένα σε πολλά κράτη στον αναπτυσσόμενο αλλά και στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Την καρδιά αυτής της προσπάθειας αποτελούσαν ηλεκτρονικές λίστες επικοινωνίας που παρείχαν πληροφόρηση. Οι τρεις κυριότερες ήταν η λίστα STOP-MAI της Αυστραλίας, η MAI-Not του *Public Citizen's Group* στις Ηνωμένες Πολιτείες και η λίστα MAI-Not της Οτάβας. Δεύτερον, σημαντική ήταν η χρήση του Διαδικτύου για τη δημοσίευση πληροφοριών σχετικά με τη MAI –και την άποψη των ακτιβιστών για τη MAI– στην ευρύτερη κοινότητα χρηστών του Διαδικτύου. Πολλοί ιστότοποι κατά της MAI, όπως του *Preamble Collective*, του *Public Citizen*, του *Polaris Institute* και του *Council of Canadians*, ήταν κεντρικοί κόμβοι πληροφόρησης, παρέχοντας ενημέρωση για την πρόοδο των διαπραγματεύσεων, εναλλακτικές ερμηνείες και εκθέσεις σχετικά με τη MAI, έδιναν συμβουλές για το πώς μπορεί κανείς να αναλάβει ακτιβιστική δράση κατά της MAI και

δίκτυο χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο για την άσκηση άμεσης πίεσης σε πολιτικούς και διαμορφωτές πολιτικής στα κράτη-μέλη του ΟΟΣΑ. Σε πολλούς ιστότοπους ήταν διαθέσιμες

2. Το παράδειγμα αυτό αναφέρεται και στο βιβλίο του συγγραφέα με τίτλο *Ο Παγκόσμιος Ρόλος των Μη κυβερνητικών οργανώσεων: Δυναμική και Αδυναμίες στην Παγκόσμια Διακυβέρνηση*, (Αθήνα, Εκδόσεις Σιδέρης 2007).

οι ηλεκτρονικές διευθύνσεις μελών αρκετών κοινοβουλίων και κρατικών αντιπροσώπων. Επίσης, πολλοί ιστότοποι περιείχαν επιστολές που εξέφραζαν ανησυχία για την έγκριση της συμφωνίας, οι οποίες μπορούσαν να αποσταλούν με το πάτημα ενός κουμπιού. Ο

ανακοινώνονταν εγκαίρως, ώστε να είναι δυνατός ο στρατηγικός συντονισμός των εκδη-

σεων συναντήσεων κορυφής άσχετων με τη ΜΑΙ, έτσι ώστε οι ακτιβιστές να έχουν την ευκαιρία να διαδηλώσουν.

Υπό την πίεση αυτών των δραστηριοτήτων, οι διαπραγματεύσεις της ΜΑΙ κατέρρευσαν το Δεκέμβριο του 1998, καθώς το διεθνικό μη κυβερνητικό δίκτυο υποχρέωσε τους πολιτικούς και τις κυβερνήσεις να εξετάσουν προσεκτικά την προτεινόμενη συμφωνία. Μάλιστα, στη διάρκεια των διαπραγματεύσεων υπήρξε στενή συνεργασία και συντονισμός ανάμεσα σε οργανώσεις του δικτύου και τις κυβερνήσεις που προσπαθούσαν να εμποδίσουν ή να αλλάξουν τη συμφωνία. Η γαλλική κυβέρνηση, για παράδειγμα, χρησιμοποίησε τα επιχειρήματα του δικτύου τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο, και οι επιφυλάξεις της στον ΟΟΣΑ, όπως εκφράστηκαν στην έκθεση Lalumiere, βασίστηκαν στα επιχειρήματα των ακτιβιστών.

Πληροφοριακή αυτοδιάθεση

κά δίκτυα μεταδίδουν πληροφορίες σε μεμονωμένα άτομα ή σε μεγάλα ακροατήρια, διαδικασία μέσω της οποίας επιδιώκουν να καλλιεργηθεί η κατανόηση για τις δράσεις τους. Εξαιρετικό παράδειγμα αποτελεί η πύλη <http://www.anthropos.gr>, που στόχο έχει να παρέχει στους πολίτες πληροφορίες σχετικές με τις δράσεις των ελληνικών μη κυβερνητικών οργανώσεων. Η μηχανή αναζήτησης περιέχει 25 κατηγορίες οργανώσεων, όπου μπορεί κάποιος να βρει ειδήσεις από το χώρο των μη κυβερνητικών οργανώσεων, διεθνείς ειδήσεις, εκστρατείες ενημέρωσης, εκδηλώσεις και αφιερώματα. Μέχρι και σήμερα στη βάση δεδομένων της πύλης έχουν καταγραφεί πάνω από 1.700 οργανώσεις, ενώ αξίζει να σημειωθεί πως σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία, την πύλη «επισκέπτονται» μηνιαίως περίπου 18.000 άτομα (www.anthropos.gr/editorials).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί και η ιστοσελίδα ενημέρωσης της παγκόσμιας εκστρατείας «Ελέγξτε τα όπλα» - <http://www.controlarms.org>. Στον κόμβο αυτό μπορούν οι πολίτες να ενημερωθούν για τις κοινές προσπάθειες που καταβάλλουν τρεις οργανώσεις (Διεθνής Αμνηστία, Oxfam και το Διεθνές Δίκτυο Δράσης Ελέγχου των Όπλων Μικρού Διαμετρήματος) οι οποίες υποστηρίζουν την υιοθέτηση της Συνθήκης για το Εμπόριο των Όπλων. Μπορούν, επίσης, να ενημερωθούν για ζητήματα που δύσκολα θα προσέλκυαν τα συμβατικά μέσα ενημέρωσης, όπως για παράδειγμα τις πιέσεις που ασκούν οι οργανώσεις αυτές στα κράτη μέλη του ΟΗΕ, πληροφορίες για τους εθνικούς μηχανισμούς ελέγχου της διασποράς των όπλων, τους μεσάζοντες και τους εμπόρους όπλων.

Ενδεικτική είναι και η δραστηριότητα της ATTAC (Ένωση για τη Φορολόγηση της Διακίνησης των Χρηματοπιστωτικών Κεφαλαίων για Βοήθεια προς του Πολίτες). Ξεκίνησε

από τη Γαλλία, το 1997, με πρωτοβουλία του Ignacio Ramonet, διευθυντή της Le Monde Diplomatique. Κεντρικοί στόχοι της οργάνωσης, που σήμερα δραστηριοποιείται σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρώπης, είναι η επιβολή φόρου στις βραχυπρόθεσμες κινήσεις των διεθνών διακινούμενων κερδοσκοπικών κεφαλαίων, η διαγραφή των χρεών του Τρίτου Κόσμου, η μεταρρύθμιση των διεθνών οικονομικών οργανισμών και η δημιουργία ενός πολυεθνικού οργάνου στα πλαίσια του ΟΗΕ, το οποίο θα συλλέγει και θα διαχειρίζεται τα έσοδα από την παγκόσμια κοινωνική φορολογία. Η ΑΤΤΑC αυτοπροσδιορίζεται ως κίνημα λαϊκής επιμόρφωσης, όπου στα πλαίσια κάθε εθνικού παραρτήματος συγκροτείται και λειτουργεί ένα επιστημονικό συμβούλιο που επεξεργάζεται και εκλαϊκεύει μια σειρά από οικονομικά και κοινωνικά θέματα, ώστε να βοηθήσει τους πολίτες να συνειδητοποιήσουν ότι είναι δυνατή μια διαφορετική λειτουργία του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος. Οργανώνουν δημόσιες συγκεντρώσεις/διαδηλώσεις και παράγουν έντυπο υλικό για πληροφόρηση (<http://www.attac-hellas.org> «Παρουσίαση Κινήματος»). Σε όλα αυτά, το Διαδίκτυο διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο. Αποτελεί το μοναδικό σύνδεσμο μεταξύ των παραρτημάτων, με τον κεντρικό δικτυακό τόπο της ΑΤΤΑC να λειτουργεί ως το κύριο μέσο ενημέρωσης στα εθνικά διοικητικά συμβούλια/μέλη, απόκτησης πληροφοριών για τις τρέχουσες εκστρατείες ή τις διεθνείς πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις. Είναι, μάλιστα, χαρακτηριστικό το γεγονός ότι η ΑΤΤΑC διοργάνωσε την πρώτη συνάντηση των εθνικών της παραρτημάτων, τέσσερα χρόνια μετά την ίδρυσή της, δηλαδή το 2001. Στα τέσσερα αυτά χρόνια, η αξιοποίηση του Διαδικτύου κατέστησε εφικτή όχι μόνο την ανταλλαγή πληροφόρησης για τη θεματολογία και τις δραστηριότητες της οργάνωσης, αλλά και την εντυπωσιακή προσέλκυση μελών, τα οποία το 2001 ανέρχονταν σε 80.000 (Clark & Themudo 2006: 52).

Συλλογική δράση & κινητοποίηση

Η εξάπλωση του Διαδικτύου επιτρέπει στα μη κυβερνητικά δίκτυα:

Πρώτον, να διαδραματίζουν αποτελεσματικό ρόλο στη χάραξη της παγκόσμιας πολιτικής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η Διεθνής Συνθήκη για την Απαγόρευση των Ναρκών, που ήταν αποτέλεσμα κοινών ενεργειών ενός διεθνικού μη κυβερνητικού δικτύου 1.400 οργανώσεων. Δουλεύοντας από κοινού και χρησιμοποιώντας το Διαδίκτυο, διαδραμάτισαν καταλυτικό ρόλο στην υπογραφή της Συνθήκης (Price 1998).

Δεύτερον, να ενώνουν τις δυνάμεις τους ώστε να αυξάνουν την επιρροή τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το North American Fair Trade Coffee Network, ένα δίκτυο που αποτελείται από τρεις οργανώσεις με διαφορετικούς προσανατολισμούς. Η πρώτη οργάνωση, η Global Exchange (Καλιφόρνια), είναι ενεργό μέλος του κινήματος κατά της παγκοσμιοποίησης και δραστηριοποιείται σε ζητήματα ανάπτυξης του Τρίτου Κόσμου. Η δεύτερη οργάνωση, η Audubon Society (Σιάτλ), αποτελείται από οικολόγους και φιλόζωους. Η τρίτη οργάνωση, η Organic Consumers Association (Μινεσότα), είναι μια ένωση καταναλωτών βιολογικών προϊόντων. Στόχοι της συνεργασίας τους είναι ο περιορισμός της φτώχειας και η βιώσιμη ανάπτυξη των οικονομικά μη προνομιούχων παραγωγών καφέ του αναπτυσσόμενου κόσμου. Ειδικότερα, πιέζουν τους εμπόρους

λιανικής πώλησης καφέ να υιοθετήσουν τη λογική του «δίκαιου και αλληλέγγυου εμπορίου» τόσο στην αγορά, όσο και στη διαφήμιση και προώθηση των προϊόντων τους, πράγ-
ματα στο σεβασμό των εργασιακών δικαιωμάτων και των συνθηκών εργασίας. Ακόμα,

νομιωτής του αναπτυσσόμενου κόσμου να διατίθεται για κοινωνικές επενδύσεις σε δρόμους, σχολεία, ιατρεία, συστήματα πόσιμου νερού και επιμόρφωση για την ανάπτυξη βιολογικής καλλιέργειας και τεχνικές φιλικές προς το περιβάλλον.

Μια από τις παγκόσμιες εταιρείες που βρέθηκαν στο στόχαστρο του δικτύου είναι η Starbucks, με έδρα το Σιάτλ. Αν και αρχικά αντιστάθηκε στις πιέσεις του δικτύου, η γνωστή εταιρεία σταδιακά άρχισε να υιοθετεί τους κανόνες του δίκαιου εμπορίου και να πραγματοποιεί πωλήσεις των προϊόντων της με την ένδειξη "Fair Trade". Στην εξέλιξη αυτή σημαντικό ρόλο διαδραμάτισε η τρίτη οργάνωση του δικτύου, η Organic Consumers Association. Μέσα από την ιστοσελίδα της οργάνωσης οι πολίτες μπορούν όχι μόνο να ενημερωθούν για την εκστρατεία του δίκαιου εμπορίου, αλλά ηλεκτρονικά (email) να επικοινωνήσουν και με τον ιδρυτή και βασικό μέτοχο της Starbucks. Μέσα από το Διαδίκτυο, η Organic Consumers Association καλεί, επίσης, τους ακτιβιστές να μποϊκοτάρουν τα προϊόντα και τις αλυσίδες καταστημάτων και να αγοράσουν βιολογικά και «δίκαιου εμπο-

κήματα. Εξαιρετικό παράδειγμα αποτελεί η Παγκόσμια Εβδομάδα Δράσης κατά της Starbucks (23 Φεβρουαρίου-2 Μαρτίου 2002), κατά τη διάρκεια της οποίας ακτιβιστικές οργανώσεις κινητοποιήθηκαν σε περίπου 400 τοποθεσίες/εγκαταστάσεις της Starbucks για να επιστήσουν την προσοχή των πολιτών στον αρνητικό αντίκτυπο που έχει η δραστηριότητα της εταιρείας στις τοπικές οικονομίες. Οι ενέργειες/δράσεις περιλάμβαναν μποϊκοτάρισμα και πικετοφορίες, παρουσίαση και προώθηση της αγοράς των τοπικών πράσινων, βιολογικών και βιώσιμων προϊόντων από ανεξάρτητους παντοπώλες, εστιατόρια, καφέ, βιβλιοπωλεία και αγροκτήματα, συγκεντρώσεις σε σπίτια, προβολή ταινιών στις κοινότητες και εκδηλώσεις εκπαίδευσης του κοινού. Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί ότι το προσωπικό της Organic Consumers Association βοήθησε τους πολίτες να οργανώσουν δικές τους εκδηλώσεις και να την προβάλλουν στα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Iozi, 2002).

Τρίτον, να διευκολύνουν την παγκόσμια πολιτική συλλογική δράση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι μαζικές διαδηλώσεις («Παγκόσμιες Ημέρες Δράσης κατά του Καπιταλισμού») ενάντια στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.) που πραγματοποιήθηκαν στο Σιάτλ το Νοέμβριο και Δεκέμβριο του 1999, όπου περίπου 800 οργανώσεις και ομάδες από 75 χώρες διατάραξαν τη Σύνοδο του Π.Ο.Ε. και διοργάνωσαν ταυτόχρονες διαμαρτυρίες σε 60 πόλεις του κόσμου. Αυτό δεν θα μπορούσε τότε να έχει πραγματοποιηθεί χωρίς τη χρήση του Διαδικτύου. Μέσα από δεκάδες δικτυακούς τόπους υπήρχε συνεχής και ζωντανή ενημέρωση του κοινού για τις εκδηλώσεις, καθώς και στοιχεία για τη διανομή, τη μεταφορά και τις εγγραφές των ακτιβιστών. Εξαιρετικό παράδειγ-

βρουάριο του 2003 (Chrisafis 2003). Χρησιμοποιώντας δικτυακούς κόμβους ενημέρωσης

για τις δράσεις κατά του πολέμου (π.χ. VoteNoWar.org, Not in Our Name, United for Peace and Justice, Campaign for Peace and Democracy, Voices in the Wilderness, ZNet Iraq Watch, Iraq Action Coalition, MoveOn.org, Peace Action, Stop the War Coalition, No War on Iraq, Cities for Peace, www.antiwar.com), περίπου έξι εκατομμύρια άνθρωποι σε 600 περίπου πόλεις ανά τον κόσμο συμμετείχαν στις διαδηλώσεις (βλ. πίνακα 1).

Πίνακας 1
Οι δέκα μεγαλύτερες διαδηλώσεις εναντίον του πολέμου στο Ιράκ, κατά πόλη,
15-16 Φεβρουαρίου, 2003

Πόλη	Εκτιμώμενος αριθμός διαδηλωτών
Ρώμη	Σχεδόν 3.000.000
Βαρκελώνη	1.300.000
Λονδίνο	1.000.000
Μαδρίτη	600.000
Βερολίνο	500.000
Παρίσι	200.000
Σίδνεϊ	200.000
Αμασκός	Έως και 200.000
Μελβούρνη	160.000
Νέα Υόρκη	100.000

Πηγή: Hague & Harrop, 2005: 237

Κριτική του φαινομένου

Παρόλα αυτά, αρκετοί είναι οι ερευνητές που στέκονται με σκεπτικισμό απέναντι στη σημασία και το ρόλο του Διαδικτύου. Συγκεκριμένα, υπογραμμίζουν ότι:

- Οι πολιτικές και κοινωνικές σχέσεις που αναπτύσσονται στις *εικονικές* κοινότητες του Διαδικτύου δεν μπορούν να εξισωθούν με τις *πραγματικές* κοινότητες που στηρίζονται στη διαπροσωπική αλληλόδραση. Η επικοινωνία στο Διαδίκτυο, επισημαίνεται, δεν μπορεί να μετατραπεί σε αποτελεσματική πολιτική δύναμη (Pajnik, 2005_ των που στηρίζονται στη διαπροσωπική εμπιστοσύνη (Dianni 2001, Etzioni & Etzioni 1998, MacAdam, Tarrow & Tilly 1996). Το απλό γεγονός ότι το Διαδίκτυο αυξάνει την πρόσβαση στην πληροφόρηση, δε συνεπάγεται αυτόματα την αύξηση των πολιτών που επιθυμούν να εμπλακούν στις δράσεις των μη κυβερνητικών δικτύων. Το Διαδίκτυο, τονίζεται, αποτελεί ένα επιπρόσθετο αλλά αποτελεσματικό εργαλείο μόνο για τους πολίτες που ήδη συμμετέχουν σε κινήματα (Bimber 1998).
- Το Διαδίκτυο δεν κατορθώνει να αναδείξει την ατομική ευθύνη των συμμετεχόντων για την επιτυχή ή ανεπιτυχή έκβαση των ενεργειών τους, ούτε τις επιπτώσεις των θέσεων που υποστηρίζουν. Υπάρχει το ζήτημα της ανεξέλεγκτης ροής των πληροφοριών και

της ανατροπής των κλασικών αρχών δημοσιογραφικής δεοντολογίας που είναι η αλήθεια, ως διαδικασία διασαφήνισης της πραγματικότητας, και η εξακρίβωση των πληροφοριών. Επιπρόσθετα, μόνο όσοι διαθέτουν πρόσβαση στο Διαδίκτυο -και ειδικότερα οι ακτιβιστές του ανεπτυγμένου κόσμου (Zinnbauer 2001)- γνωρίζουν τη χρή-

φή των μηνυμάτων και των δραστηριοτήτων. Με τον τρόπο αυτό, όχι μόνο επηρεά-

πρότυπο του παθητικού δέκτη που επιλέγει μεταξύ προδιαμορφωμένων θέσεων και ζητημάτων (Gurak & Logie 2003, Capling & Nossal 2001).

- Η αυξανόμενη χρήση του Διαδικτύου δεν συνεπάγεται την άρση των προβλημάτων

ραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Τα μηνύματα των μη κυβερνητικών δικτύων, υπογραμμίζεται, δεν εισακούονται, καθώς τα συμβατικά μέσα ενημέρωσης δεν μελετούν και δεν μεταδίδουν τις θέσεις τους. Ενδιαφέρονται για την εικόνα και ειδικότερα για τα «εντυπωσιακά» γεγονότα που έχουν να κάνουν με τις ταραχές και την ασφάλεια στις διαδηλώσεις των κινημάτων (Κωνσταντινίδου 2006).

Ο ρόλος και η σημασία του Διαδικτύου

Αν και δεν μπορεί κανείς εύκολα να απορρίψει τα επιχειρήματα αυτά, θα μπορούσε, ωστόσο, να υποστηρίξει ότι αντανακλούν απόψεις που είναι αγκιστρωμένες στη λογική των συμβατικών μορφών πολιτικής συμμετοχής, ενημέρωσης και επικοινωνίας (Hermes 2006, Dahlgren 2004).

Όπως επισημαίνουν έγκυροι αναλυτές, είμαστε μάρτυρες της διαδικασίας που ονομάζεται νέα *πολιτική*, η οποία αρνείται τα κατεστημένα κόμματα, τις ομάδες συμφερόντων και τις διαδικασίες αντιπροσώπευσης, και στρέφεται σε πιο καινοτόμες και εντυπωσιακές μορφές πολιτικής συμμετοχής και επικοινωνίας (Giddens 1991, Bennett 1998, Mittelman 2000). Η αυξανόμενη σημασία των μη κυβερνητικών οργανώσεων και η εμφάνιση νέων κοινωνικών κινημάτων (Kaldor 2003) θεωρείται γενικά απόδειξη του γεγονότος ότι η πολιτική εξουσία είναι όλο και περισσότερο διάσπαρτη και κατακερματισμένη.

Η ολοένα και μεγαλύτερη ανάδειξη *απεδαφικοποιημένων* (Scholte 2001) ζητημάτων που άπτονται της *ποιότητας ζωής* (Inglehart 1997), της *παγκόσμιας ασφάλειας* και της *τρωτότητας* (Beck 2001), ωθεί τους πολίτες στην αναζήτηση σχημάτων «[...] που παρέχουν όχι μόνο νέα και ανταγωνιστικά κέντρα εξουσίας, αλλά και διαχέουν αποτελεσματι-

μητες, συνασθηματικές και αποκεντρωμένες μορφές οργάνωσης» (Heywood 2006: 398). Σχήματα που προωθούν συγκεκριμένους στόχους, αναγνωρίζουν τη σημασία της αυτόνομης έκφρασης και της ευελιξίας των κανόνων και υιοθετούν ένα πολιτικό ύφος που τα διαχωρίζει από τα καθιερωμένα κανάλια πολιτικής δράσης και επικοινωνίας.

Στην αμφισβήτηση των παραδοσιακών σχημάτων πολιτικής συμμετοχής και επικοινωνίας, η «εμπλοκή» του Διαδικτύου δεν είναι μόνο *χρήσιμη* αλλά και *καθοριστική*. Είναι

χρήσιμη λόγω των δυνατοτήτων του. Προσφέρει φτηνή, ελεύθερη, απρόσκοπτη, αμφίδρομη και διαδραστική ροή των πληροφοριών σε υπερτοπική εμβέλεια. Είναι καθοριστική, διότι το Διαδίκτυο είναι κάτι περισσότερο από μέσο επικοινωνίας. Στηρίζει τη «[...] σύγχρονη τάση μετατόπισης των πολιτικών ενδιαφερόντων και της συμμετοχής των πολιτών από τους παραδοσιακούς πολιτικούς θεσμούς [...] σε πιο θεματικές εστιασμένες, επίκαιρες [...] πρωτοβουλίες και κινήματα που δεν τους επιβάλλουν να αναπτύξουν δέσμευση» (Μηλιώνη 2006: 316). Αντανακλά, όπως πολύ σωστά επισημαίνει η Μηλιώνη (2006: 266-328) τα δυναμικά χαρακτηριστικά της «*απεντοπισμένης συλλογικής δράσης*». Αυτά είναι:

- I. Η συγκρότηση χαλαρών δικτυωμένων δικτυακών δομών μεταξύ ετερόκλητων ομάδων και φορέων (Porta & Mosca 2005, Clark & Themudo 2005, Kahn & Kellner 2004).
- II. Η άμεση κινητοποίηση σε γεγονότα και η διεθνοποίηση της συλλογικής πολιτικής δράσης (Vasi 2006, Bennett, Givens & Willnat 2004).
- III. Η διάχυση και νομιμοποίηση ενός ευρύτερου φάσματος απόψεων και πληροφοριών (Juris 2005, Bennett 2003, Postmes & Brunsting 2002).

Τα χαρακτηριστικά αυτά μπορεί κανείς να τα παρατηρήσει στις δραστηριότητες του κινήματος της «αντιπαγκοσμιοποίησης» και της εκστρατείας κατά των συνθηκών παραγωγής των προϊόντων της Nike.

Το κίνημα της «αντιπαγκοσμιοποίησης»

Ορόσημα στην πορεία του έχουν σταθεί οι σύνοδοι κορυφής της G8, του Π.Ο.Ε., της Παγκόσμιας Τράπεζας και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, τις οποίες έχει εμποδίσει ή

ξένοβατο 2001. Χαρακτηρίζεται από τον προγραμματισμό και το συντονισμό ταυτόχρονων εκδηλώσεων (πράξεις διαμαρτυρίας, πολιτικής ανυπακοής, τακτικές άμεσης δράσης και θεάτρου του δρόμου) σε διαφορετικές τοποθεσίες και πόλεις του κόσμου (βλ. πίνακα 2). Σύμφωνα με έγκυρα στατιστικά στοιχεία, την περίοδο 1998-2001 έλαβαν χώρα 467 εκδηλώσεις διαμαρτυρίας σε 432 πόλεις και 143 χώρες (Wood 2004: 75,86).

Δεν πρόκειται για ένα συμπαγές κίνημα, καθώς κάτω από την ομπρέλα της «αντιπα-

λήφεις και στόχους. Την ενομοιογένειά του αυτή, όμως, την έχει μετατρέψει σε πλεονέκτημα, διευκολύνοντας νέες μορφές συλλογικής ταυτότητας και αλληλεγγύης (Gill 2000, Kaldor 2000). Αυτό γίνεται σαφές στην ανάπτυξη του *Παγκόσμιου Κοινωνικού Φόρουμ*.

Όλα ξεκίνησαν ως έκφραση αντίθεσης στο Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ, σε μια εκδήλωση διαμαρτυρίας στο Νταβός, τον Ιανουάριο του 1999. Αυτό οδήγησε στο πρώτο Παγκόσμιο Κοινωνικό φόρουμ, που έλαβε χώρα στο Πόρτο Αλέγκρε της Βραζιλίας τον Ιανουάριο του 2001. Έχει πραγματοποιηθεί πάνω από 5 φορές, και η αύξηση των καταγεγραμμέ-

2006: 192-193). Σύμφωνα με τον Καταστατικό Χάρτη Αξιών, το Παγκόσμιο Κοινωνικό

Φόρουμ είναι «[...] ένας ανοιχτός τόπος συνάντησης, ριζοσπαστικής σκέψης, δημοκρατικής συζήτησης και διατύπωσης ιδεών και προτάσεων [...], όπου κανείς δεν είναι εξουσιοδοτημένος να εκφράζει θέσεις υποστηρίζοντας ότι εκφράζει όλους τους συμμετέχοντες [...]» (στο ίδιο). Αυτό αντανακλά την καλλιέργεια μιας πολιτικής κουλτούρας που διέπεται

τό σπινταί την ύπαρξη ενός «ανοιχτού χώρου», ενός «εξικολαπτηρίου ιδεών» που διευκολύνει την ανταλλαγή εμπειριών, απόψεων και προτάσεων, και σέβεται τη διαφορετικότητα των ομάδων και των ατόμων που συμμετέχουν (Whitaker 2006).

Πίνακας 2

Σημαντικότεροι σταθμοί στην πορεία του κινήματος της «αντιπαγκοσμιοποίησης»

1996, Αύγουστος, Τσιάπας-Μεξικό: 3000 ακτιβιστές από 43 χώρες συμμετέχουν στην Πρώτη Διηπειρωτική Συνάντηση για την Ανθρωπότητα και Ενάντια στο Νεοφιλελευθερισμό, που διοργανώθηκε μετά από πρόκληση του EZLN
1998, Μάιος, διαδηλώσεις σε 65 πόλεις: Πρώτη «Ημέρα Παγκόσμιας Δράσης» εναντίον της Συνόδου του Π.Ο.Ε. Στη Γενεύη διαδηλώνουν 10.000 διαδηλωτές.
1999, Μάιος-Ιούνιος: Εκπρόσωποι 450 κινήματων από διάφορες του αναπτυσσόμενου κόσμου και της Ανατολικής Ευρώπης συναντώνται στο «Διηπειρωτικό Καραβάνι για την Αλληλεγγύη» και καταλήγουν στην Κολωνία για να διαδηλώσουν ενάντια στη συνάντηση των G8
1999, Νοέμβριος (30), Σιάτλ: 40.000 άτομα διαδηλώνουν ενάντια στην Τρίτη Υπουργική Διάσκεψη του Π.Ο.Ε., ενώ την ίδια μέρα πραγματοποιούνται διαδηλώσεις αλληλεγγύης σε 60 διαφορετικές χώρες
2000, Απρίλιος (16-17), Ουάσιγκτον: 10.000-30.000 άτομα διαδηλώνουν έναντι στο ΔΝΤ και την Παγκόσμια Τράπεζα
2001, Ιανουάριος (25-30), Πόρτο Αλέγκρε: 1ο Παγκόσμιο Κοινωνικό Φόρουμ
2001, Ιούλιος (18-22), Γένοβα: Διαδηλώσεις 200.000 ατόμων ενάντια στη 8η Σύνοδο Κορυφής της G8 με βίαιες συγκρούσεις
2003, Φεβρουάριος, Μάρτιος, Απρίλιος: 12 εκατομμύρια διαδηλωτές συμμετέχουν σε παγκόσμιες διαμαρτυρίες ενάντια στον πόλεμο κατά του Ιράκ

Πηγή: Μηλιώνη 2006:349-350

Προς την κατεύθυνση αυτή, κεντρικό ρόλο διαδραματίζει το Διαδίκτυο. Χρησιμοποιώντας την ύπαρξη δικτυακών κόμβων πολιτικής επικοινωνίας (βλ. πίνακα 3) που περιλαμβάνουν λεπτομερείς πληροφορίες και υπηρεσίες ειδοποίησης για επερχόμενες δράσεις, το δίκτυο συντονίζει και οργανώνει πολυπληθείς διαδηλώσεις, προσφέρει πρόσβαση σε πληροφόρηση και ενθαρρύνει τη συμμετοχή.

Πίνακας 3

Δικτυακοί κόμβοι ενημέρωσης και δράσης του κινήματος της «αντιπαγκοσμιοποίησης»

Anti-Capitalist Convergence	www. Quebec2001.net
WTOAction.Org	http://wtoaction.org
50 years is enough	www.50years.org/index.html
The International Forum on Globalization	www.ifg.org/index.html
Global Trade Watch	www.tradewatch.org
Corporate Watch	www.corpwatch.org
Global Exchange	www.globalexchange.org
InfoshopOrg	www.infoshop.org/Welcome.html
ProtestNet	www.protest.net
Ruckus Society	www.ruckus.org
The Association for Progressive Communications	www.apc.org/english/index.htm

Πηγή: Van Aelst & Walgrave, 2003.

Ένα γνωστό και εξαιρετικό παράδειγμα δικτυακού κόμβου ενημέρωσης και δράσης είναι το *Indymedia* (Pickard 2006, Atton 2003). Δημιουργήθηκε το Νοέμβριο του 1999, στο Σιάτλ των ΗΠΑ, από ακτιβιστές και ανεξάρτητους δημοσιογραφικούς οργανισμούς για την κάλυψη των διαδηλώσεων κατά του Π.Ο.Ε. Η ιστοσελίδα δέχτηκε 1.500.000 «επισκέψεις» τις ημέρες εκείνες και λειτούργησε ως σημαντική πηγή ενημέρωσης του CNN και του BBC. Στις αρχές του 2006 λειτουργούσε ένα παγκόσμιο δίκτυο με περισσότερα από 190 τοπικά *Indymedia* σε διαφορετικές χώρες του κόσμου. Η δύναμή του έγκειται στην οργανωτική του δομή. Απαρτίζεται από μια οριζόντια διάταξη αλληλοσυνδεόμενων κόμβων που δεν περνούν μέσα από μια εσωτερική ιεραρχία ή ένα κεντρικό κανάλι. Η σύνθεσή τους σε ένα παγκόσμιο δίκτυο πραγματοποιείται μέσα από το *Indymedia.org*, έναν κεντρικό ή διεθνή ιστότοπο, η διαχειριστική ομάδα του οποίου συντονίζει κυρίως ζητήματα τεχνικής ή συντακτικής πολιτικής που αφορούν όλα τα τοπικά *Indymedia*. Η συνεργασία και ο συντονισμός για τη δημιουργία των παραγωγών του *Indymedia*, όμως, συντελείται σχεδόν αποκλειστικά μέσα από το διαδίκτυο, δηλαδή τους καταλόγους ηλεκτρονικών διευθύνσεων, έναν ιστότοπο ανοικτής πρόσβασης και την επικοινωνία σε πραγματικό χρόνο στον IRC εξυπηρετητή του *Indymedia*. Η βασική λειτουργία αυτής της δομής είναι ειδησεογραφική και ειδικότερα η ανάδειξη θεμάτων που δεν καλύπτονται ή καλύπτονται στρεβλά από τα συμβατικά μέσα ενημέρωσης. Έτσι, στην αρχική σελίδα του δικτύου δεν εμφανίζονται μόνο ειδήσεις ή απόψεις που δημοσιεύουν οι χρήστες του δικτύου, αλλά αναγράφονται και όλα τα ημερολόγια προγραμματισμένων εκδηλώσεων κινήσεων και ομάδων σε παγκόσμιο επίπεδο (Μηλιώνη 2006: 351-355).

Η εκστρατεία κατά της Nike

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 αρκετά μη κυβερνητικά δίκτυα δραστηριοποιούνται για τη βελτίωση του επιπέδου διαβίωσης, των συνθηκών εργασίας και των εργατικών δικαιωμάτων στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Εξαιρετικό παράδειγμα αποτελεί η εκστρατεία

κατά της Nike (Bullert 2000), η οποία ξεκίνησε το 1997 με στόχο να θέσει στους καταναλωτές του αναπτυσσόμενου κόσμου το ηθικό δίλημμα της εκμετάλλευσης των εργατών και των άθλιων συνθηκών κατασκευής των προϊόντων της εταιρείας αυτής. Οι οργανώσεις του δικτύου (Global Exchange, Transnational Resource and Action Center, Campaign for Labor Rights, United Students Against Sweatshops) απέδειξαν με στοιχεία ότι τα προϊόντα της Nike παράγονταν στην Ινδονησία από εργάτριες ηλικίας 13-14 ετών, με ημερομίσθιο 1,3 δολάρια. Ακόμη, ότι οι εργάτες στα εργοστάσια της Nike στο Βιετνάμ ήταν αναγκασμένοι να εισπνέουν τοξικές αναθυμιάσεις, με αποτέλεσμα το 80% να αντιμετωπίζει σοβαρά αναπνευστικά προβλήματα (Evans 2000: 233-234).

Καταλυτικό ρόλο στη διάχυση των στοιχείων αυτών, καθώς και της ευαισθητοποίησης

Διαδικτύου η Global Exchange διοργάνωσε τον Οκτώβριο του 1997 παγκόσμια εκδήλωση διαμαρτυρίας σε 84 εγκαταστάσεις της Nike σε 12 χώρες. Ταυτόχρονα, κάλεσε τους φοιτητές να απαιτήσουν την ακύρωση συμβολαίων που είχαν συνάψει οι αθλητικές ομάδες των πανεπιστημίων τους με τη Nike. Το ίδιο έκανε και η Campaign for Labor Rights, η οποία

κά με τη λειτουργία και τις πρακτικές που εφαρμόζουν οι πολυεθνικές εταιρείες αθλητικών ειδών. Συνδεδεμένη με το Διαδίκτυο, η United Students Against Sweatshops (USAS) καλούσε τους φοιτητές να διοργανώσουν κινητοποιήσεις στα πανεπιστήμιά τους και σεμινάρια

στημίων Berkeley και Harvard, οι φοιτητές είχαν επίσης τη δυνατότητα να παρακολουθήσουν μαθήματα σχετικά με ζητήματα που αφορούν τη φτώχεια και την εκμετάλλευση στον αναπτυσσόμενο κόσμο, το εμπόριο και την παγκοσμιοποίηση.

Χάρη σε αυτή τη στρατηγική κινητοποίησης, ενημέρωσης και ανάδειξης των προβλημάτων, η εκστρατεία:

Πρώτον, κατόρθωσε να αλλάξει την ουσία της συζήτησης για το καθεστώς που κρύβεται πίσω από τη διοργάνωση αθλητικών γεγονότων. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η εκστρατεία "Play Fair at the Olympics". Ξεκίνησε τον Μάρτη του 2004 από τις μη κυβερνητικές οργανώσεις Oxfam, Clean Clothes Campaign και Global Union, και μέσω του Διαδικτύου (<http://www.fairolympics.org/en/index.htm>) καλούσε τους παγκόσμιους καταναλωτές να ενωθούν με τους εργαζόμενους στις βιομηχανίες αθλητικών ενδυμάτων και υποδημάτων με στόχο να αναδείξουν τις σκοτεινές πτυχές που κρύβονται πίσω από τα φανταχτερά και μοδάτα προϊόντα των εταιρειών αυτών. Οι εταιρίες αθλητικής ένδυσης δαπανούν τεράστια χρηματικά ποσά για να συνδέσουν τα προϊόντα τους με τα αθλητικά ιδεώδη. Αθλητικά γεγονότα συνδεδεμένα με συγκεκριμένα καταναλωτικά προϊόντα παρουσιάζονται στις τηλεοράσεις σε ολόκληρο τον κόσμο και προσφέρουν ιδανική ευκαιρία για να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους οι κατασκευάστριες εταιρείες. Για να εκπληρωθούν, όμως, οι οικονομικοί στόχοι των εταιρειών και οι απαιτήσεις των καταναλωτών, επικρατούν συνθήκες που θίγουν βάναυσα την αξιοπρέπεια, την υγεία και την ασφάλεια των εργατών. Μάλιστα, όπως απέδειξε η έρευνα της εκστρατείας σε 6 χώρες (Βουλγαρία, Καμπότζη, Κίνα, Ινδονησία, Ταϊλάνδη και Τουρκία), οι «σύγχρονοι σκλάβοι» δουλεύουν πέρα από το κανονικό ωράριο, αμείβονται

με χαμηλούς μισθούς και εργάζονται σε άσχημες συνθήκες, συχνά χωρίς τους στοιχειώδεις κανόνες ασφάλειας. Σε πολλές περιπτώσεις, καταστρατηγείται το δικαίωμα συμμετοχής ή δημιουργίας σωματείων και η διαπραγμάτευση συλλογικών συμβάσεων εργασίας (Ιός της Κυριακής 2004, Ελαφρός 2004).

Δεύτερον, κατάφερε να δημιουργήσει νέες μορφές κοινωνικοπολιτικών σχέσεων και των του αναπτυσσόμενου κόσμου με τους ακτιβιστές και τους πολίτες του ανεπτυγμένου κόσμου. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η άμεση κινητοποίηση και στήριξη που προσέφερε η οργάνωση United Students Against Sweatshops (USAS) στην απεργία των εργατών σε μονάδα της Nike στο Μεξικό (Puebla) στις αρχές του 2007 (Carty

σαν, αντιδρώντας στις άθλιες συνθήκες εργασίας και ειδικότερα στην άρνηση της εταιρείας να επιτρέψει το συνδικαλισμό. Η κινητοποίησή τους, όμως, κατεστάλη από την αστυνομία και αρκετοί εργάτες απολύθηκαν. Η USAS αντέδρασε, δημοσιεύοντας άρθρα, φωτογραφίες και βίντεο στην ιστοσελίδα της. Μέσω του Διαδικτύου, η USAS ενθάρρυνε τους εργάτες σε άλλες μονάδες της Nike να επικοινωνήσουν με τους εργάτες στο Μεξικό, με στόχο να καταγράψουν τις εμπειρίες τους και να υιοθετήσουν μια κοινή στάση. Επίσης, κάλεσε του ακτιβιστές και τους φοιτητές να στηρίξουν τους εργάτες και να πιέσουν τη Nike να σεβαστεί τις συνδικαλιστικές ελευθερίες και το δικαίωμα στις συλλογικές διαπραγματεύσεις, με ηλεκτρονικές επιστολές διαμαρτυρίας στον Υπουργό Εργασίας του Μεξικού και το Διευθυντή Προσωπικού της Nike. Ταυτόχρονα, το Φεβρουάριο του 2001 διοργάνωσε παγκόσμιες ημέρες δράσης κατά της Nike, με κινητοποιήσεις φοιτητών και

Sweatshop Madness και NO SWEAT διοργάνωσαν ηχηρές διαδηλώσεις και απάτησαν τον τερματισμό των συμβολαίων που είχαν υπογράψει ποδοσφαιρικές ομάδες της Βρετανίας με τη Nike. Όλες αυτές οι ενέργειες, τελικά οδήγησαν στην επαναπρόσληψη των εργατών στο Μεξικό και στην αναγνώριση των αιτημάτων τους.

Τρίτον, να δημιουργήσει εναλλακτικές διόδους μεταφοράς των πληροφοριών και της δράσης των ακτιβιστών στα παραδοσιακά μέσα μαζικής ενημέρωσης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η «περίπτωση» του μεταπτυχιακού φοιτητή Jonah Pereti. Με αφορμή τη διαφημιστική εκστρατεία της Nike, που καλούσε τους καταναλωτές να αγοράσουν αθλητικά υποδήματα με το όνομα τους ή κάποιο σλόγκαν της αρέσκειάς τους, ο Pereti προέβη σε μια παραγγελία που ζητούσε να χαραχθεί στα παπούτσια του η λέξη «σκλαβοπάζαρα». Η Nike, όμως, απέρριψε το αίτημα του και ο Pereti ενεπλάκη σε μια ηλεκτρονική αλληλογραφία με τους υπεύθυνους διαφήμισης της εταιρείας. Η Nike υποστήριξε ότι είχε κάθε δικαίωμα να απορρίψει αιτήματα που «[...] δεν αρμόζουν» στην φιλοσοφία της εταιρείας. Αγανακτισμέ-

νάρι που εργάζεται στο εργοστάσιο παραγωγής της Nike. Στη συνέχεια τοχυδρόμησε ηλεκτρονικά όλη την αλληλογραφία του με τα στελέχη της Nike σε φίλους του. Αυτοί με τη σειρά τους σε άλλους και σύντομα εξαπλώθηκε σε χιλιάδες χρήστες του Διαδικτύου. Γρήγορα ει-σχώρησε και στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης και η «περιπέτεια» του Pereti μετετράπη

σε είδηση και θέμα ανάλυσης μεγάλων εφημερίδων (USA Today, The Wall Street Journal, Financial Times) και τηλεοπτικών δικτύων (NBC), με αποτέλεσμα το διάστημα εκείνο ο Pereti να λαμβάνει τουλάχιστον 500 ηλεκτρονικά μηνύματα ημερησίως (Bennett(β) 2003:161). Τέτοιες περιπτώσεις, μπορεί να υποστηρίξει κανείς ότι αλλάζουν τον τρόπο με τον οποίο οι πολίτες στέκονται απέναντι στα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Η πρόσβαση, η ταχύτητα και το χαμηλό κόστος του Διαδικτύου, αποδυναμώνει τον ηγεμονικό τους ρόλο στη συλλογή και διαχείριση της πληροφορίας, ανοίγοντας νέους δρόμους πολιτικής και κοινωνικής δια-

επίσημους φορείς χάραξης πολιτικής και στις πολυεθνικές εταιρείες, δεν είναι πλέον «ασιμάντοι» δράντες. Ενώ η Nike μπορεί να διαθέσει εκατομμύρια δολάρια για την προβολή ενός διαφημιστικού spot 30 δευτερολέπτων, οι ακτιβιστές μέσω του Διαδικτύου και με ελάχιστο κόστος μπορούν να έχουν την ίδια και ίσως μεγαλύτερη απήχηση και επιρροή σε εκατομμύρια άτομα παγκοσμίως.

Συμπερασματικά

Μια από τις πιο αξιόλογες αλλαγές στην παγκόσμια πολιτική είναι η εξάπλωση των διεθνικών μη κυβερνητικών δικτύων. Ανάμεσα στους παράγοντες που ενισχύουν την εξέλιξη αυτή είναι η αυξανόμενη χρήση και διάδοση των νέων επικοινωνιακών τεχνολογιών, όπως το Διαδίκτυο.

Ωστόσο, όπως ήδη παρατηρήσαμε, υπάρχει διχογνωμία σχετικά με τη σημασία και το ρόλο του Διαδικτύου στις δραστηριότητες αυτών των δικτύων. Η *αισιόδοξη* προσέγγιση επιδοκιμάζει το Διαδίκτυο ως μέσο που ενισχύει το ρόλο των μη κυβερνητικών δικτύων στις διαδικασίες της παγκόσμιας πολιτικής, καθώς προσφέρει νέες δυνατότητες ακτιβισμού και διευρύνει την πολιτική πληροφόρηση και επικοινωνία. Η *απαισιόδοξη* αντίληψη αμφισβητεί τη σημασία του Διαδικτύου, τονίζοντας ότι οι «εικονικοί» δεσμοί του δεν προσφέρονται για την ανάπτυξη πολιτικών και κοινωνικών σχέσεων.

Η απαισιόδοξη αντίληψη, όμως, δεν συνάδει με την πραγματική σημασία που έχει το

δικτύωση παγκόσμιων κοινωνικοπολιτικών σχέσεων, αλλά καλλιεργεί ευρύτερα συμμετοχικές και διεθνικές πολιτικές διεργασίες. Καθιστά απολύτως εφικτή τη συνεννόηση και

την εξάπλωση των μη κυβερνητικών δικτύων και παρά την απουσία κεντρικής οργάνωσης και ηγεσίας, ενισχύει την επιθυμία και βελτιώνει την ικανότητά τους να εκφράζουν τις ανησυχίες ομάδων και πολιτών σε διεθνικό επίπεδο.

Επίσης, αυξάνει τις ενημερωτικές και επικοινωνιακές δυνατότητες των μη κυβερνητικών δικτύων, λειτουργώντας ως εναλλακτικό μέσο ορισμού, προβολής και κατανόησης

πληροφορίες γρήγορα, δημιουργούν τρόπους ανταλλαγής πληροφοριών που δεν φιλτράρονται, ούτε κατασκευάζονται από τα παραδοσιακά μέσα ενημέρωσης. Πρόκειται για μια αλλαγή που εκτοπίζει τις παραδοσιακές εξουσίες και τις κλασικές ενημερωτικές